

HVORDAN FORMIDLE ET LUTHERSK TROSBEGREB MED HOVEDVÆGTEN PÅ *FIDUCIA*

Præst i Tarm Frimenighed, cand.theol. Andreas Kammersgaard Ipsen

Da Apollo 11 i 1969 bragte de første mennesker til månen, skete det ved hjælp af den mægtige Saturn V raket. Når en raket skal skydes fri fra Jordens atmosfære og tyngdekraft, så er spørgsmålet om vægt ét af de allermest afgørende. Jo lettere et fartøj er, jo lettere er det at få i kredsløb. Men en raket så stor som Saturn V vejer meget – alt for meget. Faktisk vejer den så meget, at den aldrig vil kunne komme i kredsløb. Dette problem løste man ved at bygge Saturn V som en *tretrinsraket*. Det betyder, at raketten bestod af tre stadier, hvoraf de to første kunne frakobles, når de var løbet tør for brændstof, og på den måde spare på vægten. Til sidst var der kun det tredje stadie tilbage, og det var dette stadie, der bragte astronauterne til månen og tilbage.

Den kristne tro kan på nogle måder sammenlignes med sådan en tretrinsraket. Den består af tre »stadier«, der alle spiller en afgørende rolle for troen: 1. *Notitia*: Tro som historisk viden; 2. *Assensus*:

Tro som indre overbevisning; 3. *Fiducia*: Tro som hjertets tillid.

Denne måde at tale om troens anatomi kan føres tilbage til reformationen og i særdeleshed til Melancton, der i sin *Loci Communes*, især i den bearbejdede udgave fra 1543, understregede betydningen af troen som tillid til Kristus og af ikke at reducere troens væsen til blot historisk viden eller indre overbevisning. Den katolske kirke var meget bekymret for, om det reformatoriske princip om retfærdiggørelse ved troen alene, *sola fide*, ville lede til kristne, der fuldstændig ignorerede Bibelens eller kirkens moralske anvisninger. For reformatorerne var det derfor magtpåliggende at definere den frelsende tro på en måde, så det blev tydeliggjort, at den *altid* vil sætte de gode gerningers frugt. Som Luther siger det med sine berømte ord i fortalen til Romerbrevet: »Oh, troen er i sit væsen en så levende, skabende, virkende og mægtig ting, at det er umuligt, at den ikke uafsladeligt gør godt« (Luther 1981 [1522], 120-121).

Tro er ikke bare viden om troens indhold eller en tilpas stærk indre følelse af overbevisning. Nej, den *frelsende* tro er at forlade sig på troens objekt: Kristus. Og det er dette og kun dette aspekt ved troen, som indebærer hjertets fornyelse og forvandling. Reformatorerne underkender ikke betydningen af troen som *notitia* eller *assensus*, men understreger blot, at denne tro aldrig vil kunne trøste den anfægtede samvittighed og skabe plads for Helligåndens virke i hjertet. Dette kan kun den frelsende *tillid* til Kristus. Som det siges i konkordieformlen: »Vi tror, lærer og bekjenner at denne tro ikke bare er en rent historisk kunnskab om Kristus, men en slik gave fra Gud som får oss til å kjenne Kristus rett som vår forløser I evangeliets ord og stole på ham...« (Mæland 2000, 396).

Vi skal nu, med udgangspunkt i Melanctons *Loci Communes*, kigge nærmere på denne troens tretrinsraket og til sidst se på, hvordan kirken konkret kan forkynde troens væsen med hovedvægt på *fiducia*. Det er denne side af troens væsen, som i denne artikel bliver betegnet som det *lutherske trosbegreb*. For selvom det i høj grad var Melancton, der systematiserede den reformatoriske lære om troen, så var allerede Luther meget klar i sin definition af, hvad der er kernen i den frelsende tro: »Tro er en levende, dristig tillid til Guds nåde, så vis, at den kunne dø tusind gange deri.« (Luther 1981 [1522], 121).

1. *Notitia*: Den historiske viden om troens indhold

For at tro på Kristus må du først *vide* noget om ham. Det er det første stadie i troens

raket. Det er dette aspekt af troen, som Paulus taler om i Rom 10,14: »Hvordan skal de tro på ham, som de aldrig har hørt om?« Kristen mission kan aldrig blot bestå i en vag opfordring til at »tro på Jesus«. For hvem er Jesus? Hvorfor er han vigtig? Hvad kan han give mig? Kristne tror ikke ud i den blå luft, men tror på *noget*, som det til en vis grad er nødvendigt at vide noget om: »Faith embraces both trust in the mercy of God and knowledge of the historical events, that is, it looks to Christ, of whom it is necessary to know that He is the Son of the eternal God, crucified for us, raised again, etc.« (Melancton 1992 [1543], 87).

Men det er samtidig tydeligt, at den kristne tro ikke kan reduceres til ren viden om troens indhold: »Therefore, in order that the word »faith« may point to this Mediator and apply to us, »faith« refers not only to historical knowledge but also to trust (*fiducia*) in the mercy promised for the sake of the Son of God.« (Melancton 1992 [1543], 87). *Notitia* i sig selv gør ikke troen til en frelsende tro. Alle og enhver kan have en viden om kristendommens indhold, uden at de på nogen måde vil regne sig selv for kristne. Ja, at se troen som ren *notitia* vil ifølge Melancton nærmere føre til en tro, der lever i evig frygt. Således siger han om den tro, der udelukkende forholder sig historisk til læren om retfærdiggørelse: »But the historical knowledge of this matter does not bring peace; indeed, it only increases our trembling and hopelessness, as is the case with the devils [James 2:19]. For what could be a more terrible sign of the wrath of God than that He could not be satisfied

with any sacrifice except the death of His own Son?» (Melancton 1992 [1543], 88).

2. *Assensus*: Overbevisning om troens sandhedsværdi

Man kan godt vide alt om Kristus uden dermed at tro på, at det er sandt. *Assensus* er at regne kristendommens budskab for sandt, og er dermed et skridt videre i troens væsen end *ren notitia*: »Faith is to assent to the entire Word of God as it has been set forth for us, (...) and particularly to the free promise of reconciliation given for the sake of Christ the Mediator.« (Melancton 1992 [1543], 91).

Troen som *assensus* indebærer, at den troende ikke blot sidder inde med den rette viden om Kristus, men også oplever en eller anden indre overbevisning om, at denne viden er udtryk for sandhed. Troen bliver her personliggjort. R.C. Sproul understreger betydningen af troen som *assensus* således: »Before anyone can really trust in Jesus Christ, he has to believe that Christ indeed is the Savior, that He is who He claimed to be. Genuine faith says that the content, the *notitia*, is true.« (Sproul 2014, 238). Det er selvfølgelig muligt, at en person kan være overbevist om kristendommens sandhedsværdi uden dermed at regne sig selv for at være kristen, men det vil formentlig høre til sjældenhederne. Derimod er det mere almindeligt, at en person gennem tro som *ren assensus* regner sig selv for at være kristen, men rent faktisk ikke er det. Sådan er det, fordi troen som *ren assensus*, ifølge Melancton, ikke er den frelsende tro.

3. *Fiducia*: Tillid til og afhængighed af Kristus

Virkeligheden er, at mens den indre overbevisning om troens sandhedsværdi nok gør et menneske religiøst, så gør det ikke mennesket til en kristen. Et menneske kan nemlig godt tro på sandheden af troens indhold, men aldrig *tilegne* sig troens indhold. En tro, der stopper ved den indre overbevisning om kristentroens sandhed, bliver aldrig en frelsende tro. For det er en tro, der har sin basis i den troende selv. *Fiducia*, troens tillid, er opgivelsen og overgivelsen af selvet til Kristus. Det er her ikke længere den troende selv med egen viden eller indre overbevisning, der er det afgørende, men derimod Kristus, der er troens objekt. Det er ham, den troendes tillid er rettet mod. Med Melanctons ord: »For if faith is not the trust that looks to Christ and finds rest because of Him, then certainly we will not apply His benefits to ourselves or use them. Therefore it is necessary that by faith we understand the trust that applies to us the benefits of Christ.« (Melancton 1992 [1543], 90).

De to første stadier, *notitia* og *assensus*, er nødvendige elementer for troen, men de er ikke *frelsende*. Ifølge Melancton, så er det alene det sidste stadie, *fiducia*, der har magten til at bringe den troende i mål. Det har det, fordi det i dette stadie er Kristus, der fuldstændig overtager troens selvforståelse og bliver alfa og omega for den troende. Dette frelsende aspekt ved troen kan sammenlignes med den klassiske tillidsøvelse, hvor et menneske lader sig falde bagover i tillid til at blive grebet af en person bagved. I dette scenarie vil man nok have en vis viden

(notitia) om, at der står en person bagved, og man vil måske også have en vis overbevisning (assensus) om, at denne person vil gribe, *hvis* man lader sig falde. Men intet af dette er det samme som faktisk at *lade* sig falde (fiducia).

Den frelsende tillid

Et luthersk trosbegreb vil altid lægge hovedvægten på troen som fiducia. For Melancthon er det dette aspekt ved troen, der knytter den troende til Kristus, giver del i hans goder og trøster den anfægtede samvittighed. Dette aspekt ved troen er vigtigere end nogensinde for kirken at forkynde klart og tydeligt i dag, idet troen for mange mennesker i dag er blevet et fremmedsprog, og kristentro typisk opfattes som det at have en stærk indre overbevisning (assensus). Selv indenfor kirken er der tendens til at lægge hovedvægten her. En del af forklaringen herpå skal måske findes i pietismens inderliggørelse af troen, men den største årsag ligger formentlig i kirkens reaktion på den religionskritik, som for alvor fik fodfæste under oplysningstiden. Her var fokus i høj grad rettet mod kristendommens historiske sandhedsværdi, og kirkens modsvar, apologetikken, havde – og har! – helt naturligt en tendens til at lægge hovedvægten på at grundfæste troen som en indre overbevisning om kristendommens sandhedsværdi.

Som modsvar til dette finder vi så reformatorernes tale om den frelsende tro, som en radikalt anderledes størrelse, nemlig tilliden til Kristus. Ifølge det lutherske trosbegreb går vejen til frelse ikke gennem at lære den samlede dogmatik udenad eller opnå en tilpas stæk indre

overbevisning, men ganske enkelt gennem at forlade sig på Kristus og hans fuldkomne frelsesværk. Hensigten med denne tilgang er at tale troen ned og Kristus op. Troen i sig selv, hvad enten vi tænker den som notitia eller assensus, er ikke afgørende, men det er ham, som troen er rettet sin tillid imod. Luther selv understreger dette i en prædiken til 2. pinsedag: »Her ser du også, hvad troen er, og hvad der kaldes sådan, nemlig ikke en tom, uvirksom tanke om Kristus, at han er født af jomfruen, har lidt, er korsfæstet, opstanden og opfaret til Himlen. Den er et sådant hjerte, som sig indeslutter og griber Guds søn ...« (Luther 2018 [1544], 491).

Følt tillid eller udvist tillid

Men samtidig kommer fiducia som trosbegreb med sine egne udfordringer. For hele hensigten med at tale om den frelsende tro som tillid til Kristus er at få flyttet den troendes fokus fra troen til troens objekt, sådan at troens væsen ikke er noget, jeg skal gå og måle på i mit eget hjerte, men at jeg i stedet kan hvile i Kristus som troens objekt. Men virkeligheden er jo, at vi alle til dagligt oplever det at have tillid, som noget, der sker *i os selv*. Tillid er en indre erfaring i os. Og det er noget, vi kan måle. Vi kan mærke, om vi har stor eller lille tillid til andre mennesker, og den troende kan også erfare, at tilliden til Gud kan svinge gevaldigt fra dag til dag. Er man ikke opmærksom på dette, kan vejen blive banet for, at begrebet fiducia/tillid som udtryk for den frelsende tro, blot bliver en ny måde at finde fundamentet for sin frelse i sig selv frem for i Kristus alene: Jeg er frelst, fordi *jeg* stoler fuldstændig på Jesus.

Og omvendt kan det skabe dybe anfægtelser: Jeg kan ikke være en rigtig kristen, for jeg *mærker* så lidt tillid til Kristus i mig.

Noget som kan risikere at skubbe til denne anfægtelse, er en overfladisk læsning af de berømte ord om tro i Hebræerbrevet 11,1. Her lyder budskabet i DO92: »Tro er fast tillid til det, der håbes på«. Når man læser disse ord, virker det meget nærliggende at spørge sig selv: Er min tillid til Kristus virkelig helt fast og urokkelig? Men her er det vigtigt at holde tungen lige i munden og huske på, at Hebr 11,1, og i særdeleshed ὑπόστασις, faktisk er ganske svært at oversætte (Ipsen 2021, 99 ff.). Det er fuldt ud muligt at oversætte som DO92 med »fast tillid«. Jeg vil dog argumentere for, at det her er bedre at vælge oversættelsen »virkeliggørelse«, sådan at ordlyden i verset bliver: »Tro er virkeliggørelsen af det, vi håber på«. Meningen bliver da, at troen ikke primært skal forstås som en indre erfaring af en mere eller mindre fast tillid, men som derimod som den *handlende tillid*. Troen er den relation til Kristus, hvor den troende ikke blot nøjes med at *mærke* en tillid til Kristus i sig, men hvor den troende faktisk *kaster* sig selv ud på Kristi løfter. Man har et håb til Kristus, og dette håb giver man virkelighed gennem sin *troshandling*.

Dette understreges i næste halvdel af verset, hvor ordet ἔλεγχος, der i DO92 oversættes med »overbevisning« egentlig mere har betydningen »bevisførelse« eller »afprøvning«. Således kan hele Hebr 11,1 oversættes: »Tro er virkeliggørelsen af det, vi håber på, afprøvningen af det, vi ikke kan se«. Fordelen ved denne oversættelse er, at den netop flytter fokus fra troen som

en indre erfaring af mere eller mindre stærk tillid og overbevisning hen på troens objekt: Kristus. Troen virkeliggør håbet og afprøver det, som ikke kan ses, ved at forlade sig på Kristus. Hvis vi skal gribe tilbage til billedet med den klassiske tillidsøvelse, så vil den frelsende tro i dette billede netop være at finde *i faldet*. Her er det afgørende ikke, hvor stærk indre tillid man har til personen bagved, men det afgørende er, at man *virkeliggør* sit håb om at blive grebet ved faktisk at lade sig falde.

Fiducia som evangelisk trosbegreb må med nødvendighed have et indhold, der peger ud over den indre erfaringsverden. Fiducia kan ikke kun være følt tillid men først og fremmest *udvist* tillid.

At forkynde fiducia i dag

Så hvordan omsættes alt dette til konkret forkyndelse i dag, så kirken kan udfordre nutidens tendens til at fokusere på tro som notitia og assensus og i stedet kalde til en tro, der giver afkald på sig selv og overgiver sig til Kristus i alt?

Frygten for lovished

Når der i dag skal forkyndes evangelisk om troen, ender det ofte med at være med udtryk som »se på Jesus«, »tage imod Jesus« eller »stole på Jesus«. Disse udtryk bruges, fordi præster og forkyndere i den lutherske tradition i frygt for lovished så vidt muligt prøver at gøre troen til en passiv størrelse. Troens handling minimeres mest muligt. Tro er netop *ikke* at gøre noget! Tro er at give op og blot tage imod. Tro er intet andet end at have tillid til Jesus og det, han har gjort i stedet for os. Sådan må og skal der *også* forkyndes om troen, for

det er der virkelig mange, der har brug for at høre. Sådan taler Luther også stærkt om troens modtagende væsen: »Troen holder hænder og sæk op og gør ikke andet end at lade sig overøse med godt. For ligesom Gud eller giveren af sin kærlighed skænker os dette, sådan tager vi imod det med troen, som intet andet gør end at modtage denne gave« (Luther 2018 [1544], 491).

Men udfordringen er, at uanset hvor sandt det er, at troen af natur er passivt modtagende, så er det bare for det meste ikke sådan, det opleves *i praksis*. I praksis vil det at komme til tro for de fleste opleves som en handling. Og når vi læser i evangelierne, så vil vi også gang på gang se, at Jesus kalder mennesker til tro ved at opfordre til handling: »Følg mig«, »kom til mig«, »omvend jer« osv. Det er klart, at den store forudsætning for dette kald til handling er, at det er *Gud*, der kalder og drager mennesket til tro (Joh 6,44), at det er *Gud*, der virker i os både at ville og virke for hans gode vilje (Fil 2,13) Men det ved den enkelte jo bare ikke nødvendigvis i det øjeblik, hvor kaldet til troshandling lyder. Her hører mennesket blot ordene: »Følg mig!« fra Kristus, og vil da som noget helt naturligt kigge efter nogle konkrete veje til at gøre netop dét.

Den eksternaliserede troserfaring

For at forkynde om den frelsende tro i dag må kirken anvise nogle klare og tydelige veje til at kaste sig ud i troens *handling* og gå konkret på Guds løfter. Der må peges på konkrete måder at kaste sig ud i troens fald. Både notitia og assensus er internaliserede troserfaringer og er noget, man kan opleve i forskellige grader.

Troen som fiducia må i forkyndelse og undervisning ikke strande i ren internalisering, for så bliver det dybest set umuligt at skelne mellem fiducia og assensus. Hvad er forskellen på indre tillid og indre overbevisning? Svaret på dette spørgsmål vil nemt ende med at lyde som ren teori. Når mennesker i dag primært forbinder begrebet »tro« med den rent internaliserede erfaring af notitia eller assensus, så må de præsenteres for en forkyndelse af den frelsende tro, som er umulig at forveksle med disse. En frelsende tro, der kommer ud af den indre erfaringsverden og virkelig får givet konkrete muligheder for at gribe om Kristus i den ydre verden.

Der må gives anledning til, at troserfaringen kan *eksternaliseres*, og det sker bedst ved at huske på en anden af reformationen vigtigste lektier, nemlig aldrig at adskille troen fra nådens midler. For Melanchton var dette en afgørende pointe: »I samme Grad som du aabenbart vilde tro, saafremt Gud selv talte til dig eller udførte et eller andet underfuldt, der specielt angik dig, i samme Grad skal du derfor, naar du modtager Daaben eller tager Del i Herrens Bord, fuldt og fast tro, at Gud har forbarmet sig over dig. *Tegnene er med andre Ord givet, for at de kan opvække troen.*« (Melanchton 1953 [1521], 162. Min kursivering). Nådens midler er afgørende, fordi de giver den troende et sted at gribe om Kristus *udenfor* sig selv. Nådens midler eksternaliserer troens erfaring og giver plads for troens handling.

Troens objekt

Forkyndelse af troen må konkret pege på ordets forkyndelse, sakramenterne og

skriftemålet som steder, hvor mennesker kan gå på Guds løfter og tage imod hans nåde. Der må kaldes til aktivt at opsøge nådens midler og leve med andagtens ritualer i hverdagen. Der må tales konkret om det at være en del af Guds menighed og engagere sig i det fællesskab, hvor troen bekendes, evangeliet forkyndes og sakramenterne forvaltes. Forkyndelsen må give et konkret kald til den enkelte om at investere sig selv og sin identitet i troens handling gennem de ydre tegn, som Gud har givet.

Naturligvis er faren ved alt dette, at det kan lede til loviskhed. At troen er noget jeg skal gøre og gøre godt nok. Netop derfor er det vigtigt, at det er objektet for troshandlingen, Kristus, der er i fokus, mere end troshandlingen i sig selv – ligesom det i tillidsøvelsen ikke er kvaliteten af faldet, der er afgørende, men derimod den person, der griber.

Men jeg tror, at faren er endnu større, hvis forkyndelsen slet ikke tør tale om troen som en handling, der griber nådens midler. For så er faren nemlig, at troens erfaring internaliseres fuldstændig. At troen alene bliver til graden af menneskets indre tillid. Ved i stedet at kalde konkret til troshandling giver forkyndelsen i det mindste Kristus selv anledning til at stå ved sine løfter og træde frem som den perle, den frelsende tro griber om og satser sig på. Og mennesker gives da mulighed for at se bort fra deres egen vaklende tillid og overbevisning og i stedet overgive alt til Kristus. Den subjektiverede, indre tillid vil uundgåeligt køre fast i spørgsmålet, om troen nu også er stærk nok. Den

handlende fiducia kan finde hvile i Guds løfter – udenfor sig selv.

Litteratur

- Christensen, Jens Ole. 1999. *Kristen mellem kaos og tryghed*. Hillerød: Dansk Luthersk Forlag.
- Ipsen, Andreas Kammersgaard. 2016. *Tro med sko på*. Fredericia: LogosMedia
- Ipsen, Andreas Kammersgaard og Michael Agerbo Mørch. 2021. *Øjeblikbilleder fra tvivlens landskab. Breve om tro og tvivl*. Fredericia: LogosMedia.
- Luther, Martin. 1981 [1522]. *Fortalen til Romerbrevet*. Oversat af Carsten Nielsen og Bent Nielsen. København: Credo Forlag.
- Luther, Martin. 2018 [1544]. *Kirkepostillen Bind 2*. Oversat af Finn B. Andersen. København: Books on Demand GmbH.
- Melanchton, Philip. 1953 [1521]. *Loci Evangeliske Hovedtanker*. Oversat af Jørgen Larsen. København: O. Lohses Forlag.
- Melanchton, Philip. 1992 [1543]. *Loci Communes*. Oversat af J.A.O. Preus. USA: Concordia Publishing House.
- Mæland, Jens Olav. 2000. *Konkordieboken. Den evangelisk-lutherske kirkes bekyndelsesskrifter*. Oslo: Lunde Forlag.
- Sproul, R.C. 2014. *Everyone's a Theologian: An Introduction to Systematic Theology USA*: Reformation Trust Publishing.

Forfatter

Andreas Kammersgaard Ipsen
andreas@tarmfrimenighed.dk